

Sortársi Rehabilitációs Mentor program

Képzési felhívás melléklete

A Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége álláspontja a sorstársi tanácsadás szerepéről

A fogyatékos embereket segítő sorstársi tanácsadást az un. társadalmi szemlélet keretei között kell értelmezni, miszerint a fogyatékos állapotot az egyén saját állapotával kölcsönhatásba lépő társadalomban jelenlévő akadályok okozzák. Az akadályok tehát nem a fogyatékos emberben keresendők, hanem a környezetben. A fogyatékos emberek saját életüknek a legnagyobb szakértői, ők tudják beazonosítani ezeket az akadályokat a legjobban. Mindezért a fogyatékos ember állapotának megjavítása helyett a segítség hangsúlyai azon vannak, hogy visszaadjuk a fogyatékos ember kezébe, saját életének irányítását, hogy képességeit legjobban kibontakoztathassa a társadalmi részvétel érdekében. A Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége (MEOSZ) célja, hogy a mozgáskorlátozott emberek –a súlyosan fogyatékos embereket beleértve- egyenrangú partnerként tudjanak részt venni a különböző társadalmi helyzetekben: legyen az pl. egy banki ügyintézés, munkakeresés vagy támogató szolgáltatás igénybevétele.

A MEOSZ a sorstársi tanácsadást a rehabilitációs vagy rehabilitációs folyamat részeként értelmezi, összhangban az ENSZ 2007. évi XCII. törvény által ratifikált a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény 26 cikkével.

„A részes államok megtesznek minden hatékony és szükséges intézkedést - ideértve a sorstársi segítségnyújtást is - annak érdekében, hogy a fogyatékosággal élő személyek számára az élet minden területén biztosított legyen a legteljesebb függetlenség, a fizikai, mentális, szociális és szakmai képességek, valamint a teljes befogadás és részvétel elérése és megtartása. E célból a részes államok átfogó rehabilitációs és rehabilitációs szolgáltatásokat és programokat hoznak létre, erősítik és kiterjesztik azokat, különös tekintettel az egészségügy, a foglalkoztatás, az oktatás és a szociális szolgáltatások terén, oly módon, hogy a rehabilitációs és rehabilitációs szolgáltatások és programok:

a) a lehető legkorábbi szakaszban kezdődnek, és az egyéni igények és képességek multidiszciplináris értékelésén alapulnak;

b) támogatják a közösségben való részvételt és az abba való befogadást, önkéntes alapon működnek, és a fogyatékossgal élő személyek lakóhelyéhez - a vidéki régiókat is beleértve - a lehető legközelebb vannak. 2. A részes államok támogatják a rehabilitációs és rehabilitációs szolgáltatásokban dolgozó szakértők és személyzet képzésének és továbbképzésének fejlesztését. 3. A részes államok támogatják a rehabilitációhoz és rehabilitációhoz kapcsolódó, a fogyatékossgal élő személyek számára tervezett támogató-segítő eszközök és technológiák elérhetőségét, ismeretét és használatát.” (Egyezmény 26 cikk)¹

Az Egyezmény gyakorlati végrehajtásának monitorozásáért felelős CRPD Bizottság – társszerveivel együttműködésben – a „From Exclusion to Equality” című képviselőknek szóló kiadványában kifejti „A rehabilitáció és a rehabilitáció (26. cikk) elsődleges lépés annak biztosítására, hogy a fogyatékos emberek képesek legyenek önálló életet élni (19. cikk), a társadalmi mobilitáshoz fűződő jogukat gyakorolni. (20. cikk), és képességeik teljes mértékű kibontakoztatására. Ezekben a folyamatokban keresztül a fogyatékos emberek olyan készségeket sajátítanak el és fejlesztenek, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy munkát végezzenek és bevételeket szerezzenek, megalapozott döntéseket hozhassanak, hozzájárulhassanak a társadalomhoz és gyakorolhassák az Egyezményben részletezett összes többi jogotⁱⁱ.

A CRPD Bizottság utal a közösségi alapú rehabilitációra (Community Based Rehabilitation = CBR), melynek módszertani ajánlását a WHO dolgozta ki.ⁱⁱⁱ Ez a rendszer egy olyan átfogó, multiszektoriális stratégiává vált, amely az egészségügy, az oktatás, a megélhetés, a társadalmi viszonyok és a részvétel területén is biztosítani kívánja a rehabilitációt. Hazánkban ezek a rendszerek széttagoltan működnek, nincs együttműködés és kommunikáció. Igaz ez az országos és a helyi szintekre is. Illetve sok alapvető elem hiány is beazonosítható (pl.: lakóhely közeli rehabilitáció, felnőttek mozgásállapotára vonatkozó rehabilitáció, helyi mozgássérült embereknek szóló sport, speciális terápiák stb.) Ezért fontos, hogy legyen, olyan szereplő, aki összeköti az egyes szakágazatokat, és hiányokat is be kell azonosítani.

A WHO ajánlása a sorstársi közösségeket és tanácsadást az CBR rendszer „empowerment” komponense alá sorolja, azon szolgáltatások közé, melyek lehetővé teszik, hogy a fogyatékos emberek gyakorolni tudják jogukat, élni tudjanak jogosultságaikkal az élet minden területén. Az „empowerment” (felhatalmazás, megerősítés, megegyezés, jóváhagyás) fogalma, a WHO szerint magában foglalja, hogy a fogyatékos emberek meg tudják fogalmazni és figyelembe veszik a

véleményüket, önállóak, saját erőforrásaikra támaszkodnak, saját döntéshozatalt gyakorolnak. Irányítják az életüket és van lehetőségük ellenállni mások által gyakorolt kontrollnak. Szabadság, a függetlenség mellett képesek kiállni a jogaikért. Valamint az ő részvételükre alapozva egyenlő állampolgárokként vannak elismerve és számon tartva.^{iv}

Szövetségünk tagja az European Network on Independent Living (továbbiakban: ENIL) európai szervezetnek, melyet fogyatékos emberek és azok szervezetei alkotnak. Az ENIL az önálló, önrendelkező életért, a közösségi életért és szolgáltatásokért (az uniformizált megoldások, intézmények helyett) folytatott mozgalom mozgatószervezete, és az Egyezmény 19 cikkének megvalósításáért küzd. Az ENIL céljai között szerepel a fogyatékos emberek hozzáféréseinek biztosítása sorstársi tanácsadáshoz. Cél, hogy Európa szerte legyen elismert, szabályozott és finanszírozott a szolgáltatás. Az ENIL a WHO-s célokkal összhangban, de azokat is meghaladva a sorstársi tanácsadást a kitagolási folyamatok és az önálló, közösség tagjaként megélt önrendelkező élet kialakításának alapfeltételei közé sorolja.^v

Szövetségünk koordinálása alatt tagszervezeteink 2010 óta végeznek sorstársi tanácsadást, azonban jelen pályázat lehetőséget ad arra, hogy az eddigi tapasztalatok alapján erősítsük meg szolgáltatásunkat, fenntarthatóvá, szabályozottá tegyük és nem utolsó sorban az Egyezmény szellemiségében gondoljuk újra tartalmi elemeit.

A sorstársi tanácsadásnak rengeteg színtere és helye lehet, a szülőcsoportok, a gyerek és kamaszkortárs csoportok, a mozgássérülés esetén még a kórházi rehabilitációban is elérhető szolgáltatásként. A MEOSZ az önrendelkező életet segítése érdekében működteti a sorstársi tanácsadást, biztosítani kívánja az országos elérhetőséget is, külön fókuszálunk az info-kommunikációs akadálymentesítésre is. Minderre az EFOP-1.1.5-17-2017-00004 számú „Korlátok nélkül” mozgáskorlátozott emberek info-kommunikációs akadálymentesítése projektünk ad lehetőséget.

A programban kidolgozott sorstársi rehabilitációs mentor szolgáltatás fókuszában a fentiekkel összhangban az „empowerment”, és az önrendelkezés állnak. Ám a technológia nyújtotta lehetőségek teljeskörű kihasználása és az egyre nagyobb szerepet kapó on-line kommunikációs csatornák kiaknázása érdekében az infokommunikációs (IKT) akadálymentesítésbe is bekapcsolódnak a sorstársi rehabilitációs mentorok. Az on-line térben megvalósuló teljes értékű jelenlét megvalósulása is központi elemét képezi a szolgáltatásnak, az IKT diszkrépancia csökkentése érdekében.

A sortársi tanácsadás fogalma, a segítő kapcsolat elemei:

Az angolban használt „peer support” (egyenrangú, kölcsönös) támogatás alapja a hasonló megélt tapasztalat. A fogyatékos emberek által nyújtott peer support esetén motiváló erő abban rejlik, hogy a sorstárs példaként bizonyítja, hogy minden emberben vannak erőforrások az önállóságra és arra, hogy saját életét irányítsa, a saját életére nézve döntéseket hozzon akár a közvetlen személyes környezete, akár az intézményi kultúra helyett. Soha senki sem lehet elég kompetens a körülötte lévő akadályok beazonosítására, mint maga az érintett fogyatékos ember, ezt erősítik a sorstársak egymásban. Az azonos vagy hasonló problémák felismerése, megosztása támogató erőt tudnak adni, abban a folyamatban, mely a különböző társadalmi interakciókban a fogyatékos emberek egyenrangú partnerségéhez vezet (legyen ez egy egyszeri ügyintézés, vagy egy oktatási helyzet).

Az ENIL definíciója a sorstársi tanácsadásra: *segítségnyújtás és egymás kölcsönös támogatása, mely a megélt tapasztalaton alapszik, melyben fogyatékos emberek egyenrangú félként vesznek részt.* Mindez magában foglalja a szociális, érzelmi és gyakorlati támogatást is. A támogatás történhet értő figyelem, képzés, mentorálás, mediáció, önérdékérvényesítés támogatásán keresztül, egyéni-csoportos formában, személyesen, telefonon vagy IKT eszközök igénybe vételével.^{vi} A sorstársi mentorálás fókuszában minden esetben az önállóság támogatása, és az egyéni képességek, erősségek és motivációk állnak, és azoknak a lehetőségeknek a felkutatása, amelyek által esélyegyenlőség, és a társadalmi részvétel megvalósul.

A MEOSZ által végzendő sorstársi tanácsadás előnyei és hasznossága:

- a sorstársi tanácsadó tudja biztosítani a saját élményen alapuló tapasztalatcserét, a félelmek és bizonytalanságok megértését. Vagyis a peer support egy olyan egyéni perspektíva, amelynek az alapja az azonos tapasztalat.
- a mozgáskorlátozott emberek hitelesen tudják bátorítani egymást, arra, hogy mindenki képes a saját életét kontrollálni, megszervezni, önrendelkező módon élni, ez a segítés célja,
- sorstársi mentor személyes tapasztalatain keresztül ismeri a helyi viszonyokat, közösséget, és segít eligazodni a juttatások, szolgáltatások labirintusában,
- a sorstársi tanácsadás gyakran együtt jár a tudatosság növelésével az igazságtalanságok és a diszkrimináció ellen, a nem megfelelő szolgáltatások elleni közös fellépésre buzdíthat. Erősebbek vagyunk közösségként!

- a sorstársak hihető modellé, követendő pozitív példakká válhatnak,
- sorstársi segítség elfogadóbbá teheti a társadalmat, ha felhívja a figyelmet az emberek sokféleségére, ezzel próbára téve az általános megoldásokat kínáló szolgáltatási rendszereket,
- az emberek nyitottabbak és őszintébbek lehetnek egy sorstárs előtt a közös tapasztalatok miatti közösségérzet miatt,
- a rehabilitációs szolgáltatásokat rugalmasabbá, sokszínűbbé, hatékonyabbá teheti, ha a rehabilitáció részeként fogalmazzuk meg a sorstársi tanácsadást,
- a sorstársi tanácsadás hozzájárulhat, ahhoz hogy a hazánkban még nem elterjedt IKT eszközök a mozgáskorlátozott emberek életévé váljanak.
- egyénre szabott szolgáltatást tud nyújtani a fogyatékos embereknek, akik sajnos azt érezhették - a többi uniformizált ellátások biztosításánál -, hogy sosincs elég idő rájuk.

Mik a jó sorstársi segítség alapfeltételei:

- a rehabilitációs sorstársi mentor felkészült sorstárs, mozgáskorlátozott ember, akinek önismerete és saját érdekérvényesítő képessége révén önrendelkező életet tud élni.
- a sorstársi segítő ismeri a hazai és helyi támogatási lehetőségeket, ezért sorstársait hasznos és szakszerű információkkal tudja segíteni,
- a sorstársi tanácsadást biztosító ember ismeri a saját határait, és vigyáz arra, hogy ne lépje túl azokat, például ne kezdjen el irányítani mentori kapcsolataiban, és növelje mentoráltja önállóságát. Elkerüli, hogy Ő maga ne alakítson ki függő viszonyt mentoráltjával,
- a sorstársi mentor ismeri a mentorálás formális kereteit ismeri és betartja azokat,
- a sorstársi kapcsolat minden résztvevője ismeri a segítség határait, céljait. (A sorstársi mentor nem információs központ, nem is egy önkéntes baráthelyettesítő ember.) A sorstársi tanácsadásnak minden esetben vannak céljai, melyet a két fél közösen határoz meg. Mivel a sorstársi kapcsolatot egy rehabilitációs/habilitációs kapcsolat részeként értelmezzük, a mentorálás akkor ideális, ha időben is ütemezett folyamat.
- fontos, a sorstársi tanácsadónak folyamatosan szem előtt tartani, hogy bár a két ember között nagyon sok közös tapasztalat van, mégis az egyéni élettapasztalat, látásmód és értékrend különbözhet és a sorstárs véleményét, értékrendjét minden esetben tiszteletben kell tartani,
- a sorstársi rehabilitációs mentor tiszteletben tartja az egyén döntését, a támogató technológiák, támogatóeszközök, segédeszközök, terápiák választásánál. (A terápiák felajánlásánál, kizárólag az „evidence based” terápia tekinthető elfogadottnak)

- a „peer support” lényege nem az, hogy tanácsadás történjen, hanem maga a kapcsolat, és az interakció áll a középpontban.
- a sorstársi mentorálás egy kölcsönös folyamat, melybe belefér, hogy a mentor is épüljön a kapcsolat által.
- a sorstársi rehabilitációs mentor, akár a másik mozgáskorlátozott emberrel foglalkozik, akár a külső szereplő felé végez érzékenyítést, tudatformálást a CRPD szemléletének megfelelően jár el.

A sorstársi tanácsadás, mentorálás funkciói:

- A tanácsadás keretein belül szükséges biztosítani, hogy a mentoráltak megfelelő információkkal legyenek ellátva a helyi támogatások és jogosultságokat illetően, illetve igény esetén segít összekötni az embereket és szolgáltatásokat.
- A tanácsadó segít megfogalmazni az egyéni szükségleteket és segít kialakítani egy ehhez igazított cselekvési tervet. A mentor tisztában van az önrendelkező élet paradigmáival, és támogatja a segítségkérőt annak érdekében, hogy ő maga azonosítsa be hol tart, és hova szeretne eljutni.
- támogatni tudja a mentoráltakat abban, hogy meg tudja fogalmazni saját szükségleteit a környezetük felé, és meg tudja tanulni velük egyezni a problémák megoldásában.
- támogatni tudja a sorstársakat abban, hogy ők is kialakítsanak maguk körül egy támogatói hálózatot, hogy megfelelő segítők toborozzanak és működjenek együtt vele.
- a sorstárs az egyéni, önálló ügyintézését segíti,
- segíteni a mentoráltakat felülvizsgálni és újragondolni az őket segítő hálózatot, és szükség esetén változást kezdeményezni.
- Jelen program lehetőséget biztosít arra, hogy a programba bevont célcsoport kapcsán a sorstársi rehabilitációs mentor az info-kommunikációs akadálymentesítés részévé váljon, oly módon, hogy megfelelő információt közvetít a programban elért eszközökről, segít megfogalmazni az egyén szükségleteit, a szakemberek által összeállított kérdéssor alapján, valamint a mindennapi használatot is támogatja.

i

http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/44405/5/9789241548052_empower_eng.pdf

ii

<https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/handbook-for-parliamentarians-on-the-convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/chapter-six-from-provisions-to-practice-implementing-the-convention.html>

iii <http://www.who.int/disabilities/cbr/guidelines/en/>

iv

http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/44405/5/9789241548052_empower_eng.pdf

Peer Support Surey Summary of findings and recommendation (ENIL 2016 december) <http://enil.eu/wp-content/uploads/2016/06/Peer-Support-Survey-Report-2016.pdf>

vi Peer Support Surey Summary of findings and recommendation (ENIL 2016 december) 4.o.